

Kulturhistorisk rapport

Udgravning ved Skalhøje III i Nibe.

Boplads med huse fra yngre stenalder og
ældre bronzealder.

J.nr. ÅHM 6892

Udgravning september-november 2018

Rapport udfærdiget af: Arkæolog Karin Johannesen

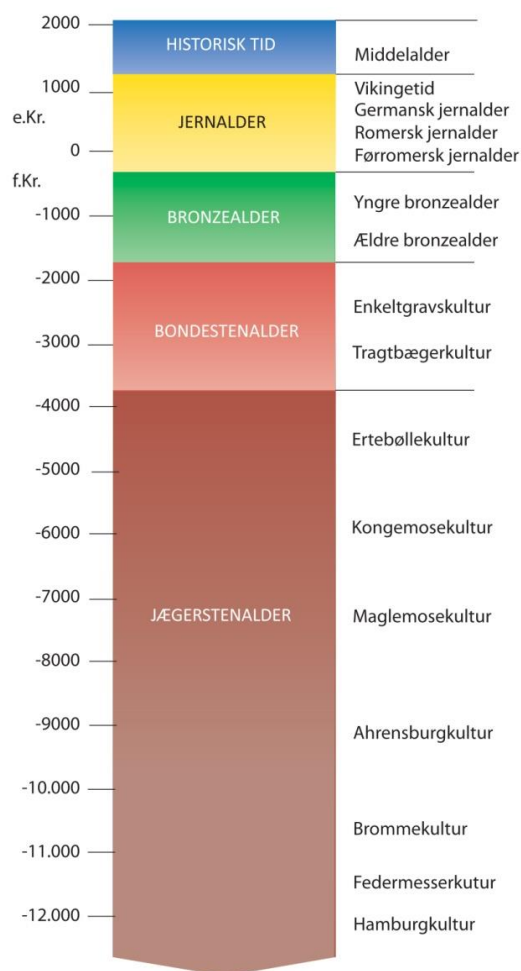
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	7

Indledning

Området lige øst for Nibe er kendetegnet ved en højgruppe og Skalhøj, som ligger lidt vest for de øvrige gravhøje. I forbindelse med tidligere udgravninger ved man, at der har været bebyggelse fra slutningen af bondestenalderen og ældre bronzealder (2000-1100 f.Kr.), som kan være samtidige med gravhøjene.

Udgravningen ved Skalhøje III ligger syd for gravhøjene og lige øst for et tidligere udgravet område, hvor der er fundet huse med nedgravet gulv, der dateres til slutningen af bondestenalderen og starten af bronzealderen. Det var derfor forventet, at denne bebyggelse ville forsætte mod øst.

Udgravningen afslørede helt op til 10 huse, som kan dateres til slutningen af bondestenalderen og den første del af bronzealderen. I forbindelse med husene blev der fundet forarbejdet flint bl.a. kornsegl, dolke og en pilespids. Blandt fundene var også et helt unikt hængesmykke af skifer.

Selvom gravhøje fra bondestenalderen og bronzealderen er et karakteristisk træk ved det danske landskab, så er det sjældent vi finder den bebyggelse, som husede de mennesker, som byggede og brugte gravhøjene. Udgravningen ved Skalhøje III giver derfor et sjældent indblik menneskene og samfundet, som opførte de mange og imponerende gravhøje.

Undersøgelsens baggrund

I begyndelsen af 2018 blev Nordjyllands Historiske Museum kontaktet af Kimbo A/S angående en arkæologisk forundersøgelse af et område i den østlige del af Nibe, da endnu en etape skulle udstykkes til parceller i området Skalhøje. Der er på de tidligere etaper blevet udgravet spor af bebyggelse fra senneolitikum og ældre bronzealder lige vest for området, og det var derfor forventet, at der ville være spor efter fortidsminder.

Den arkæologiske forundersøgelse fandt sted i starten af 2018, og her blev bl.a. fundet et nedgravet gulv og vægstolper fra et hus, som blev dateret til sen bondestenalder/ældre bronzealder. Der blev desuden fundet en flere spor efter kulturlag, stolper, gruber og forarbejdet flint, og området blev derfor indstillet til en arkæologisk undersøgelse.

Gravhøj

En gravhøj er, som navnet antyder, en grav med en høj bygget af jord eller græstørv over. Gravhøje kan endnu ses overalt i landskabet.

Gravhøjene kan være fra bondestenalderen (3.900-1.700 f.kr.) og rumme en storstensgrav, hvor man har genbrugt graven gennem lang tid. Højen kan også rumme en grav fra bronzealderen (1.700-500 f.kr.), hvor man byggede mange gravhøje, fordi der kun er én grav i hver høj. Mest kendt blandt bronzealderens gravhøje er nok Egtvedpigens grav.

I yngre bronzealder og længere op i tid genbrugte man gravhøjene til at grave sine gravurner ned i kanterne af, og i vikingetiden (750-1.050 e.kr.) begyndte man igen at bygge gravhøje til de rigestes begravelser.

Lokalområdet i oldtiden

Området øst for Nibe er præget af et kuperet landskab afgrænset af Binderup Å mod øst. Området Skalhøje er, som navnet antyder, kendetegnet ved indtil flere gravhøje. Nordvest for udgravningen ligger en gruppe af gravhøje, og nordøst for udgravningen ligger Skalhøj (fig. 1). Gravhøjene er placeret på toppen eller næsten toppen af bakkerne, mens den forhistoriske bebyggelse ligger på den sydøstvendte skråning. Bebyggelsen ligger omtrent en halv kilometer fra Binderup Å og næsten 1,5 km fra den nutidige Limfjord. De lavtliggende områder i forbindelse med Limfjorden tyder på, at vandet i oldtiden gik længere ind i landet, måske helt op til en halv kilometer.

Lige vest for Skalhøje III viser tidligere arkæologiske udgravninger, at der har ligget bebyggelse fra yngre bondestenalder til ældre bronzealder. Der er desuden udgravet en hel del kogestensgruber, som typisk dateres til bronzealderen. Kogestensgruberne er en form for jordovne, hvor man har kunne tilberede mad, og fra flere steder i landet, kender man store samlinger af kogestensgruber, som tyder på, at de har været brugt til rituelt brug i forbindelse med at store grupper af mennesker mødtes.

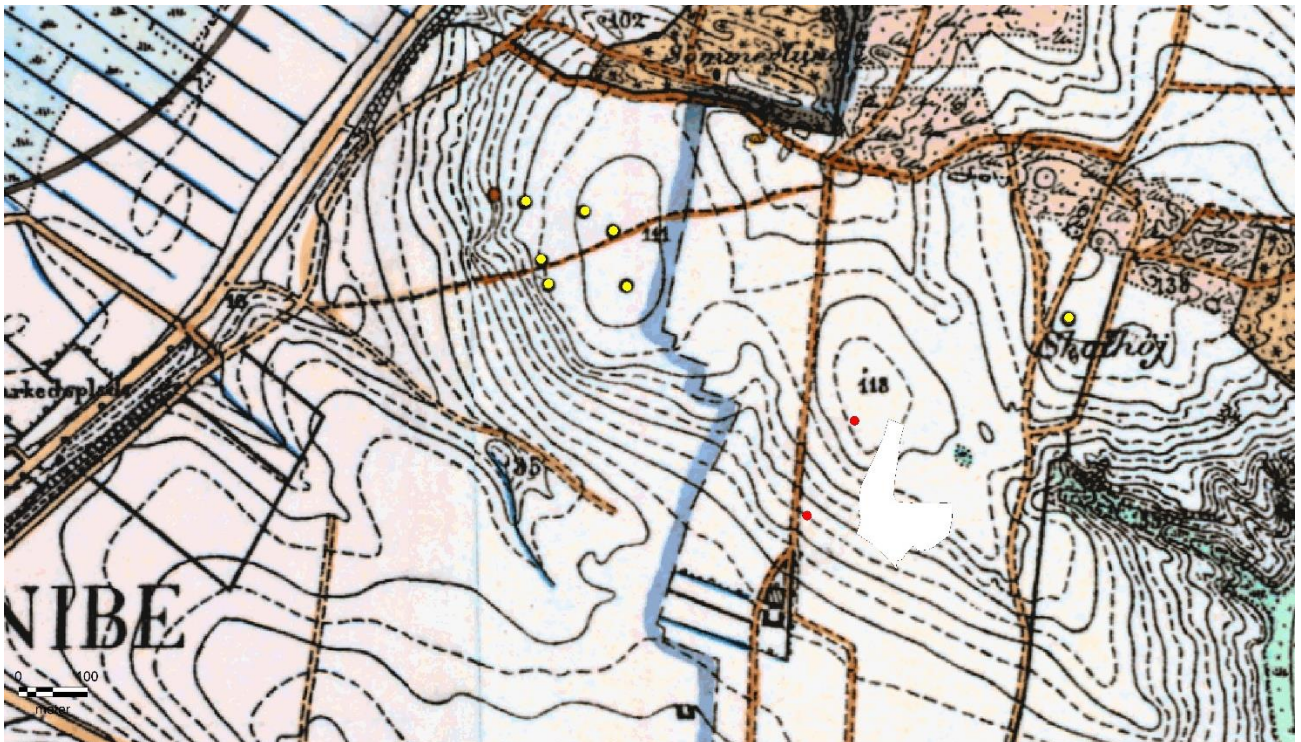

Fig. 1. Høje Målebordsblade med udgravningsfeltet (sort streg), gravhøje i området (gul) og bebyggelsesspor (rød).

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev afdækket et areal på 13.310 kvadratmeter. På arealet blev fundet 10 toskibede langhuse fra slutningen af bondestenalderen og den første halvdel af bronzealderen (2400-1100 f.Kr.), to treskibede langhuse fra ældre bronzealder (1500-1100 f.Kr.) samt en cirkelformet konstruktion, der formentlig har været en slags mindre hytte eller hus, og som også dateres til ældre bronzealder (1500-1100 f.Kr.). Ud over husene var der også et hegnsforløb og en del gruber og kogestensgruber, som dateres til bronzealderen.

Flere af de toskibede huse var kendetegnet ved, at en del af gulvet var nedgravet, det vil sige at husets gulv, ofte i staldenden, lå lavere end jordoverfladen uden for huset. Husets konstruktion bæres af en række af tagbærende stolper midt i huset, og væggene består af tætstillede stolper (fig. 2-3).

Denne hustype kendes fra sidste del af bondestenalderen og den tidligste del af bronzealderen. I løbet af den første del af bronzealderen begynder man imidlertid at konstruere treskibede langhuse, hvilket betyder, at i stedet for en række af tagbærende stolper inde i huset, bygger man nu husene med to rækker af tagbærende stolper. Der blev også fundet to huse af denne type ved Skalhøje III, hvoraf den ene er dateret til periode II-III i bronzealderen (1500-1100 f.Kr.) og repræsenterer dermed næste fase af bebyggelsen (fig. 4).

Fig. 2. Tværsnit af et nedgravet hus, hvor gulvet er lavere end jordoverfladen uden for huset.

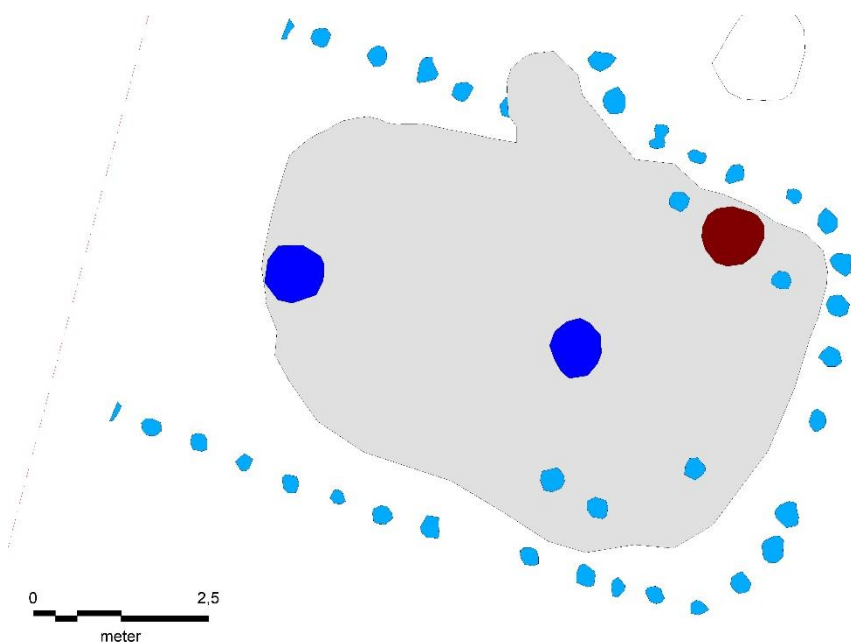

Fig. 3. Plantegning af toskibet hus med nedgravet gulv i østenden (A600). Tagbærende stolper er markeret med mørk blå, vægstolper med lys blå og nedgravningen med grå.

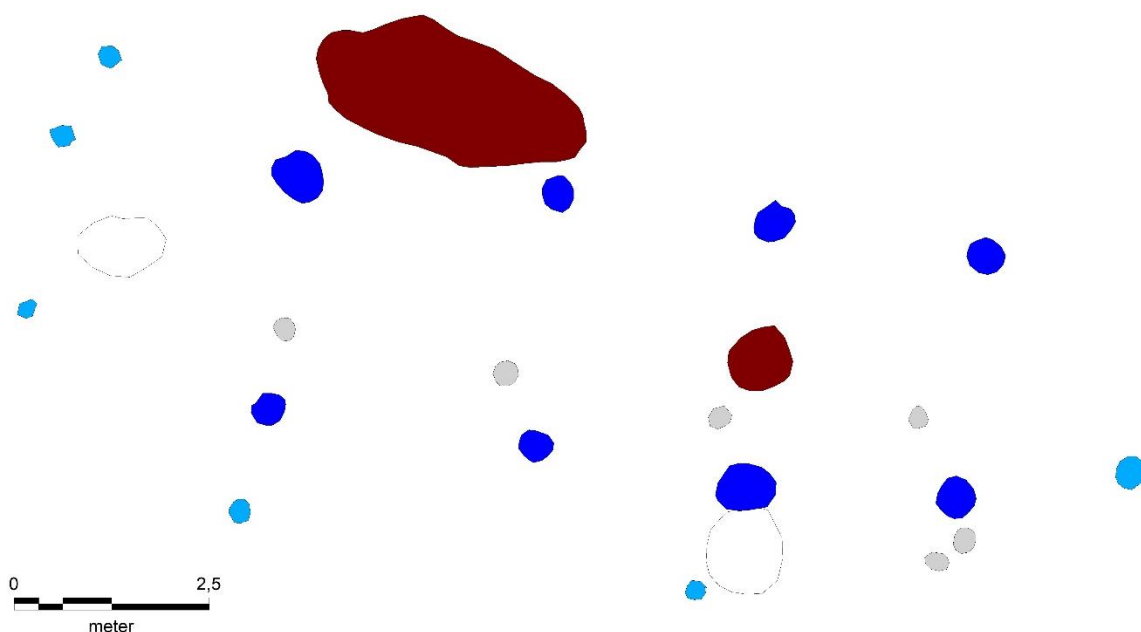

Fig. 4. Plantegning af treskibet hus (A942). Tagbærende stolper er markeret med mørk blå, vægstolper med lys blå og kogegruber med mørk rød.

I og omkring husenes nedgravninger blev fundet en del forarbejdet flint, der er samtidig med bebyggelsen. I bondestenalderen og bronzealderen havde man endnu ikke viden om forarbejdning af metaller som jern, og derfor var mange redskaber lavet af flint. Det drejer sig blandt andet om fladehugget flint, som kornsegl og knive. Fundene fra bebyggelsen viste, at man også her har benyttet flint til kornsegl, knive og våben (fig. 5). Ud over flintgenstandene blev også fundet et fint hængesmykke af skifer. Smykket er kun 3,5 cm langt, men er fint forarbejdet og med ornamentik (fig. 6).

Fig. 5. Fladehugget kornsegl (venstre) og pilespids (højre) af flint.

Fig. 6. Hængesmykke i skifer

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen ved Skalhøje III har afsløret omfattende bebyggelse fra sidste del af bondestenalderen og første del af bronzealderen. Der er fundet adskillige toskibede hus fra bondestenalderen og ældre bronzealder samt mindst et treskibet hus fra ældre bronzealder. Pladsen illustrerer dermed overgangen i byggeskikken fra to- til treskibede huse. En hustype som efterhånden blev enerådende i bronzealderen. Bebyggelsen binder området sammen med gruppen af gravhøje, der ligger nord for udgravningen. Dermed giver fundene et indblik i hverdagen for de mennesker, som opførte og benyttede gravhøjene i det østlige Nibe. Det gælder ikke blot måden de byggede på, men også de redskaber som de benyttede i deres dagligdag. Flintseglene viser, at de har dyrket afgrøder; pilen at de har jaget; og de mange flintaflslag viser, at man selv har produceret redskaberne på pladsen.

Det unikke hængesmykke i skifer illustrerer derimod et helt andet aspekt af livet i bondestenalderen og bronzealderen. Beboerne har også haft behov for at udsmykke sig, og måske hængesmykket også har fungeret som en amulet. Ritualer og ideologi i oldtiden er svært at belyse, men en lille genstand som smykket sammen med koncentrationen af kogestensgruber bidrager til at belyse disse aspekter af fortidens samfund.

Udgravningen ved Skalhøje III bidrager væsentligt til den videre forskning af bebyggelsesudviklingen og udnyttelsen af landskabet i den sidste del af bondestenalderen og første del af bronzealderen. Selvom det danske landskab mange steder præges af gravhøje, så er det ikke ofte, at der bliver fundet spor efter den tilhørende bebyggelse, og her giver fundene fra Skalhøje III mulighed for netop at undersøge samspillet mellem gravhøje, bebyggelse og det omkringliggende landskab.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker over bondestenalder og bronzealder.

Jensen, J. 2001: Danmarks Oldtid, bind 1. Stenalder 13.000-2.000 f.Kr. Gyldendal

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid, bind 2. Bronzealder 2.000 f.Kr. - 500 f.Kr. Gyldendal.

Skalhøje III - Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6892

- Fund & Fortidsminder: Sted nr. 120514. Sb.nr. 245
- Kulturstyrelsen jnr. 17/08948
- Bygherre: Kimbo A/S
- Undersøgt areal: 13.310 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Lone Andersen
 - Arkæolog Fenna Feijen
 - Arkæolog Thomas Eggers-Kaas
 - Arkæolog Philip Hansen.
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

